

- лад. повісті. Поет. твори / [авт. вступ. ст. і ред. тому В. Л. Микитася; упоряд. і приміт. В. П. Колосової та ін.]. – К.: Наук. Думка, 1988. – 600 с.
17. Уварова А. М. Формування риторичної культури майбутнього вчителя / А. М. Уварова // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2009_1n/259.pdf.
18. Чернышев Б. С. Софисты / Б. С. Чернышев. – Изд.3. – М.: «КомКнига», 2010. – 176 с.
19. Юдин С. С. Размышления хирурга / С.С. Юдин. – М.: «Медицина», 1968. – 366 с.
20. Юнина Е. А. Риторическая культура и ее современные проблемы: дис. докт. филос. наук: 09.00.13 «Философская антропология и философия культуры» / Юнина Елена Анатольевна. – Пермь, 1998. – 328 с.

УДК 37.035:364.465

Пижук В.В.

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ВИД ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розглядається волонтерство як ефективний засіб формування громадянськості старшокласників. Волонтерство покликано виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними. Волонтери добровільно надають соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим, особам і соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації. На підставі аналізу наукових праць автором здійснено порівняльний аналіз волонтерської і громадської діяльності, за результатами якого стверджується, що за головними ознаками і сутнісними характеристиками, які наведено вище, волонтерська і громадська діяльність є поняттями надзвичайно близькими, проте не тотожними, що громадська діяльність за змістом є більш широким феноменом.

Ключові слова: волонтерство, громадська діяльність, громадянськість, формування, старшокласники.

Пижук В.В. Волонтерство как вид общественной деятельности и его роль в формировании гражданской ответственности старшеклассников. В статье рассматривается волонтерство как эффективный способ формирования гражданской ответственности старшеклассников. Волонтерство призвано воспитывать личность чувствительной к своему окружению, приобщать к общественной деятельности, в котором признают права людей. Волонтеры добровольно предоставляют социальную помощь и услуги инвалидам, больным, людям и социальным группам, которые оказались в тяжелой жизненной ситуации. На основании анализа научных трудов авторов проделан сравнительный анализ волонтерской и общественной работы, по результатам которой утверждается, что за главными признаками и смысловыми характеристиками, которые приведены выше, волонтерская и общественная деятельность близки по своей сути, но не тождественные, что общественная деятельность по смыслу является более широким феноменом.

Ключевые слова: волонтерство, общественная деятельность, гражданственность, формирование, старшеклассники.

Pyzhuk V.V. Volunteering as a kind of public and its role in the formation citizenship seniors. The article is devoted to the volunteering as an effective method of the civic consciousness formation of senior pupils. The volunteering is intended to bring up the personality sensitive to the environment, to attract her to the public life in which human rights are the most important issue. Volunteers voluntary give social help and services to disabled people, patients, persons and social groups which appeared in a difficult life situation. On the basis of the analysis of scientific works the author carried out the comparative analysis of volunteer and public work by results of which it is claimed that by the main signs and basic characteristics which are given above, volunteer and public work are conceptually extremely close, however not identical because the public work according to the contents is large phenomenon.

Keywords: volunteering, public activity, citizen, forming, senior pupils.

Постановка проблеми та стан її дослідження.

Оновлення життєвої позиції громадян України потребує розв'язання цілого комплексу правових, культурно-просвітницьких, політичних, психологічних, соціальних проблем висуває нові вимоги до реалізації завдань виховання, зокрема громадянського.

У преамбулі до Закону України «Про громадянство України» зазначається, що «громадянство України визначає постійний правовий зв'язок особи і Української держави, який знаходить свій вияв у їх взаєминах, правах і обов'язках». Виховати громадянина – це значить підготувати молоде покоління до участі у розв'язанні невідкладних завдань держави, до управління її справами, до захисту інтересів України. Перед сучасним вчителем постає важливе завдання сформувати у підростаючого покоління комплекс особистих якостей характеру, найважливіших людських почуттів, які б спонукали особистість до позитивних дій і вчинків громадянина, допомагали б формувати відчуття особистої належності до рідної землі, держави, сім'ї, роду, способів життя, традицій, звичаїв, відповідальності за їх збереження і примноження.

Тому постає необхідність забезпечити в школярів формування громадянськості. Громадянськість як інтегрована якість особистості дає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично, юридично дієздатною та захищеною. Воно покликано

виховувати особистість чутливою до свого оточення, залучати її до суспільного життя, в якому права людини є визначальними.

Протечерез різні чинники як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, стан сформованості громадянськості в учнівської молоді поки що залишається на досить низькому рівні. Так, за даними досліджень, проведених інститутом соціології тільки 2/5 учнів старшого шкільного віку хотіли б жити в Україні, лише 58% пишануться своєю належністю до українського громадянства, лише 44% юнаків у випадку війни золосилися захищати свою країну. Ці факти співзвучні з даними проведеного нами пілотажного дослідження, які засвідчили, що в значній кількості старшокласників (62 % з 360 опитаних учнів) сформувався нігілізм, зневага до державних проблем, песимізм і пасивність у їх розв'язанні.

Значний потенціал для виховання громадянськості старшокласників має волонтерська діяльність. Питання, пов'язані з волонтерством, висвітлюються головним чином у соціальній педагогіці та соціальній психології. Так, соціально-психологічні чинники розвитку волонтерства у локальній спільноті досліджено О.Трубіковою, діяльність студентських волонтерських груп вивчали Т. Алексєнко, О. Безпалько, Н. Заверико, І. Зверєва, А. Капська, Г. Лактіонова, С. Савченко, С. Харченко.

У педагогічному аспекті ця проблема є майже не дослідженою. Зокрема поза увагою науковців залишаються питання суті, принципів, змісту, форм, методів, педагогічних умов організації волонтерської діяльності старшокласників із метою виховання в них громадянськості.

Мега статті – з'ясувати суть волонтерства як виду громадської діяльності та розкрити його роль у формуванні громадянськості старшокласників.

Основна частина. Для визначення суті волонтерства вважаємо необхідним проаналізувати поняття «діяльність», «громадська діяльність» та виявити його роль та значення у формуванні громадянськості старшокласників.

У сучасних філософських, педагогічних словниках діяльність визначається як специфічна форма ставлення до навколишнього світу, зміст якої становить його доцільне змінення й перетворення в інтересах людей. Діяльність включає в себе мету, засоби, результат і сам процес.

У філософських словниках діяльність визначається як «специфічно людська форма відношення до навколишнього світу, зміст якої складає доцільну його зміну і перетворення».

А. Леонт'єв вказує, що «діяльність - це не реакція і не сукупність реакцій, а система, що має будову, свої внутрішні переходи і перетворення, свій розвиток».

Існує таке визначення поняття діяльності: «діяльність - це система суб'єктно-об'єктних відносин, які завжди обумовлені засобами і програмами дії суб'єкта на об'єкт діяльності, що саморозвивається».

У процесі діяльності людина впливає на предмет діяльності, змінює його, і в той же час відбувається перетворення самої людини, його свідомості: «люди, що розвивають своє матеріальне виробництво і своє матеріальне спілкування, змінюють разом із діяльністю також своє мислення і продукти свого мислення». У цьому виявляється перетворювальний характер діяльності, її одна із головних властивостей.

Разом із тим слід зазначити, що людина не просто розвивається через діяльність, а реалізує своє ставлення до неї, здійснюючи її творчо і відповідально. Певна частина діяльності не виробляє позитивний вплив на особистість, що формується, оскільки несе реактивний характер, бо сприймається як нав'язування ззовні, далека від прагнень, інтересів, цілей особистості. Реактивною звичайно виявляється і та діяльність, яка виявляється значно нижче за здібності людини.

Отже, результативність розвитку особистості визначається характером діяльності, її значущістю для особистості.

Значний внесок у розробку видів діяльності вніс Л. Буєва [1]. Характеризуючи види діяльності, вона вказує на два надзвичайно впливові моменти:

1) діяльність особистості вивчається у зв'язку з різними видами громадської практики, із системою громадської діяльності та соціальних відносин, що характеризують кожну громадсько – економічну формацію;

2) «соціальна діяльність особистості – це не в загальному комплекс усіх видів громадської практики, а ті види діяльності, в яких людина приймає активну участь, тому соціальна діяльність особистості історично конкретна та індивідуальна».

Деякі вчені (Ю. Воробйов, О. Мамаєва) зі всього різноманіття людської діяльності виділяють виробничу, політичну і пізнавальну, хоча і погоджуються з тим, що видів діяльності як практичної, так і духовної багато.

Одним із видів діяльності, що значною мірою сприяють формуванню громадянськості старшокласників вважаємо громадську діяльність, яку визначаємо, як позанавчальну, безкоштовну, добровільну, спрямовану на задоволення суспільних потреб. Водночас ця діяльність має і специфічні особливості, що зумовлюються віковими особливостями суб'єкта діяльності, характером відносин у колективі, його ціннісними орієнтаціями тощо [8].

Слід зазначити, що в сучасній педагогічній літературі для позначення громадської діяльності часто використовується також термін «громадсько-корисна діяльність».

Оскільки характер громадської діяльності в умовах демократичного суспільства носить громадсько-корисну спрямованість (інакше діяльність є антигромадською), тому вважаємо найбільш вдалим термін «громадська діяльність».

Не тотожні поняття «громадська діяльність» і «соціальна діяльність». Як відзначає О. Попова [8], поняття «соціальна діяльність» ширше за поняття «громадська діяльність», оскільки не виключає участь у роботі, за яку отримують заробітну платню, «тоді як громадська діяльність визначає звичайно на практиці діяльну участь людини у різних формах життя колективу і суспільства в цілому, що виходять за межі оплачуваної професійної праці».

Одним із видів професійної підготовки студентів є громадська діяльність, яка особливого значення набуває у старшому шкільному віці. Громадська діяльність спрямована на формування і розвиток соціально активної, гуманістично спрямованої особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією. Цінність громадської діяльності полягає в тому, що вона дає можливість виховувати справжнього громадянина через формування демократичного світогляду, здорового способу життя, через відродження національної самосвідомості, розуміння власної ролі й місця в суспільстві завдяки усвідомленню своїх прав та обов'язків.

Отже, під громадською діяльністю учнів розуміємо різноманітну ідейно-політичну, добродійну, спортивну, культурно-масову та іншу роботу, свідомо і добровільно виконуючу на благо себе, свого колективу та суспільства.

Громадську діяльність старшокласників розглядаємо як актуалізатор життєвої позиції й соціальної активності молоді людини, її моральної спрямованості. Цьому значною мірою сприяють молодіжні громадські організації, учнівське самоврядування, спілки, благодійництво тощо.

Саме це допомагає відвернути старшокласників від асоціальних форм поведінки, розвинути в них соціальну активність, виховувати почуття власної гідності, виробити вміння виявляти себе в конкретній справі.

Останнім часом серед учнівської молоді активно поширюється волонтерство, тому значна кількість учених звернули свою професійну увагу на волонтерську діяльність як важливий ресурс виховання учнівської молоді, у тому числі формування громадянськості старшокласників.

Волонтерство зазнало широкого поширення у світі й розглядається як глобальний процес об'єднання людей, які прагнуть зробити внесок на благо свого та світового співтовариства.

Волонтер (від лат. «voluntarius» – воля, бажання, від англ. «voluntary» – добровільний, доброволець, йти добровільно) – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим. У багатьох словниках термін «волонтер» часто трактується як особа, яка добровільно поступила на військову службу. Нині волонтерство майже не пов'язане із військовою службою. Воно розвивається, орієнтуючись на надання допомоги усім, хто її потребує [6].

Волонтерська діяльність має значний потенціал для виховання громадянськості в учнівській молоді. Адже волонтерство – це неоплачувана, свідомо, добровільна діяльність на благо інших. Волонтерська діяльність відбувається заради добробуту та процвітання громад і суспільства в цілому. Волонтери добровільно надають соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим, особам і соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації.

У процесі дослідження нами з'ясовано, що за головними ознаками і сутнісними характеристиками, які наведено вище, волонтерська і громадська діяльність є поняттями надзвичайно близькими, протене тотожними: громадська діяльність за змістом є більш широким феноменом.

Головними рисами волонтерської діяльності є [11]:

1. Має суспільну користь:

Волонтери можуть допомагати як друзям, знайомим, сусідам, так і всьому суспільству. Лише допомога найближчим родичам не вважатиметься волонтерською діяльністю. Таке широке розуміння цього поняття дає можливість розглядати взаємну допомогу та участь у діяльності політичних партій чи виборчій кампанії як форми волонтерської діяльності, такі ж важливі як і надання соціальних послуг.

2. Виконується у вільний час:

Волонтерська діяльність виконується у вільний від роботи, навчання час і не являється основним місцем зайнятості.

3. Має добровільний характер:

Власна воля людини є основою волонтерської діяльності. Цей критерій допомагає відрізнити справжню добровільну волонтерську діяльність від ситуації, коли певні дії були зроблені внаслідок тиску визначених зовнішніх обставин на індивіда.

4. Не передбачає оплати праці.

З огляду на це, можна стверджувати, що волонтерство є різновидом громадської діяльності.

На думку І. Звереві [14], волонтерський рух – це добродійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства у цілому. Людину, яка добровільно надає безоплатну допомогу та послуги тим, хто опинився в складній ситуації, називають волонтером.

Роль волонтерів, яких ще називають добровольцями, є надзвичайно важливою у багатьох організаціях. Однак, не завжди волонтери мають можливість та певну мотивацію щодо ознайомлення та застосування на практиці набутих знань.

Волонтери не тільки добровільні помічники, які розуміють та відчувають болі та труднощі, волонтер-

ство – це школа життя, росту і саморозвитку, яка допомагає виховувати, формувати себе як гуманну, високодуховну, культурну, ціннісно-орієнтовану особистість із здатністю та бажанням творити в душі найкращих гуманістичних надбань людства. Для студентів важливо самореалізуватися, передавати свій життєвий досвід, знання, набувати нового досвіду, відчувати свою необхідність, а також бути причетним до групи людей, мати їхню підтримку, уникати самотності. Найважливіше у роботі волонтера, звичайно ж, це усвідомлення необхідності власної діяльності та наявність бажання працювати.

Головна перевага волонтерів полягає у тому, що вони виконують роботу, яка їм подобається, й отримують задоволення від результатів.

Разом з учнівським активом ми провели пілотажне опитування старшокласників (усього опитано 315 старшокласників) щодо їх ставлення до волонтерської діяльності, бажання брати участь у волонтерстві. Результати засвідчили недостатній рівень обізнаності старшокласників щодо волонтерства (36% опитаних нічого не знали про існування волонтерського руху, 22% учасників назвали волонтерську допомогу як непотрібну діяльність для старшокласників, для 14% школярів це нагадувало комсомольські часи їхніх батьків і було, на їх думку, нецікавим). Прикрим є той факт, що переважна кількість опитаних старшокласників (35%) була переконана в тому, що їм непотрібна спеціальна підготовка для здійснення волонтерської роботи.

Тому постало завдання популяризації волонтерства учнівській громаді, залучення старшокласників до волонтерської діяльності, їх навчання та оволодіння певними навичками.

Висновок. Значний потенціал для виховання громадянськості старшокласників має волонтерська діяльність. Адже волонтерство – це неоплачувана, свідомо, добровільна діяльність на благо інших. Волонтерська діяльність відбувається заради добробуту та процвітання громад і суспільства в цілому. Волонтери добровільно надають соціальну допомогу та послуги інвалідам, хворим, особам і соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації. Тому волонтерську діяльність як вид громадської діяльності старшокласників ми розглядаємо як важливий засіб формування в них громадянськості.

Список використаних джерел:

1. Буева Л.П. Человек: деятельность и общение / Л.П. Буева.— М.: Мысль, 1978.— 216 с.
2. Внеучебная воспитательная работа с учащимися средних специальных учебных заведений.— М.:Высш. школа, 1961.—112с.
3. Каган М. С. Человеческая деятельность / М.С. Каган. — М.: Политиздат, 1974. — 328 с.
4. Кветной М. С. Человеческая деятельность: сущность, структура, типы. Саратов, 1974.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
6. Лях Т.Л. Методика організації волонтерських груп: навч. посіб. / Т.Л. Лях. — К.: КУ ім. Бориса Грінченка, 2010.
7. Петровский А. В. Личность. Деятельность. Коллектив. — М.: Политиздат, 1982. — 255 с.
8. Попова Е. В. Формирование познавательной активности школьников в их общественной деятельности: дис. ...канд.пед. наук: 13.00.01/ Попова ЕленаВладимировна. — Х., 1990. — 232 с.
9. Пупынина Г. И. Преодоление пассивности старших школьников в общественной деятельности: автореф. дис. на соисканиеауч. степени канд. пед .наук. : спец 13.00.01 “Общая педагогика и историяпедагогики” / Г.И. Пупынина. — М., 1979. — 18с.

10. Радул В. В. Соціальна зрілість молодого вчителя / В. В. Радул. – К.: Вища школа, 1997. — 269с.
11. Рудева Л. С. Сутність волонтерського руху як виду соціально-психологічної роботи / Л. С. Рудева // [Електронний ресурс] : — Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>
12. Розвиток волонтерських програм в дитячих інтернатних закладах: матеріали круглого столу. — К.: РЦ Гурт, 2004. — 13 с.
13. Розширення можливостей недержавних організацій через залучення волонтерів та створення мереж / Дибайло В., Малеріус Ш., Гривняк Л., Бартоломеюссен С. — К., 2004. — 98 с.
14. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія/ За заг. Ред. Зверсевої І.Д. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 336 с.

УДК: 378.14

Бацуровська І. В., Джаландінова А. М.

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ МАСОВИХ ВІДКРИТИХ ОН-ЛАЙН КУРСІВ В ОСВІТІ

У статті розглядається термін масові відкриті он-лайн курси, його значення та мета, також окреслюються деякі вже існуючі платформи курсу, досліджується історія виникнення масових відкритих он-лайн курсів, також представлено феномен виникнення та принцип роботи масових відкритих он-лайн курсів у різних країнах, аналізуються етапи розвитку масових відкритих он-лайн курсів, також висвітлюються основні риси, ознаки та переваги даного виду навчання. Описується технологія масових відкритих он-лайн курсів, як результат логічного розвитку відкритих освітніх ресурсів та дистанційного навчання. Також розглядаються проекти і курси масових відкритих он-лайн курсів, як успішний фундамент для початку відкритої освіти та університету майбутнього. Висвітлюється поняття відкритої освіти, як основи концепції розвитку масових відкритих он-лайн курсів, наводяться приклади університетів, залучених до відкритої освіти та їхні особливості. Окреслюються перспективи відкритої освіти та масових відкритих он-лайн курсів в майбутньому. Розкривається негативний вплив масових відкритих он-лайн курсів на традиційну систему навчання. Описується Проект OpenUpEd, який був ініційований та координується Європейською асоціацією університетів дистанційного навчання (EADTU) і включає в себе відкриті університети в межах, а також за межами Європейського Союзу.

Ключові слова: масові відкриті он-лайн курси, відкрита освіта, відкриті освітні ресурси.

Бацуровська І. В., Джаландінова А. М. История развития массовых открытых он-лайн курсы в образовании. В статье рассматривается термин массовые открытые онлайн курсы, его значение и цель, также описываются некоторые уже существующие платформы курса, исследуется история возникновения массовых открытых онлайн курсов, также представлены феномен возникновения и принцип работы массовых открытых онлайн курсов в разных странах, анализируются этапы развития массовых открытых онлайн курсов, также освещаются основные черты, признаки и преимущества данного вида обучения. Описывается технология массовых открытых онлайн курсов, как результат логического развития открытых образовательных ресурсов и дистанционного обучения. Также рассматриваются проекты и курсы массовых открытых онлайн курсов, как успешный фундамент для начала открытого образования и университета будущего. Освещается понятие открытого образования, как основы концепции развития массовых открытых онлайн курсов, приводятся примеры университетов, привлеченных к открытому образованию и их особенности. Очерчиваются перспективы открытого образования и массовых открытых онлайн курсов в будущем. Раскрывается негативное влияние массовых открытых онлайн курсов на традиционную систему обучения. Описывается Проект OpenUpEd, который был инициирован и координируется Европейской ассоциацией университетов дистанционного обучения (EADTU) и включает в себя открытые университеты в пределах, а также за пределами Европейского Союза.

Ключевые слова: массовые открытые онлайн курсы, открытое образование, открытые образовательные ресурсы.

Batsurovska I.V., Dzhalandinova A.M. History of mass open online courses in education. The article observes the term massive open online courses, its meaning and purpose, it also observes some platforms of the course, it investigates the history of the emergence of mass open online courses also explores the occurrence of massive open online courses phenomenon in different countries, analyzes the stages of the development of massive open online courses, it also highlights the main features, characteristics and advantages of this type of learning. The technology of mass open online courses as a result of a logical development of open educational resources and distance learning is described. Also projects and courses of massive open online courses are observed as a successful foundation for the beginning of open education and university of the future. The concept of open education is observed as the basis of the concept of massive open online courses. Examples of universities involved in open education and their features are described. The prospects of open education and mass open online courses in the future are also described. It reveals the negative impact of massive open online courses on traditional system of education. Project OpenUpEd, which was initiated and coordinated by the European Association of Distance Teaching Universities (EADTU) and which includes public universities within and outside the European Union is described.

Keywords: massive open online courses, open education, open educational resources.

Актуальність. Масові відкриті он-лайн-курси – порівняно нова тенденція у світовій освіті: новий погляд, сучасні технології а також зручний формат. Науковці в цьому напрямку висловлювали критичні зауваження та схвальні відгуки. В провідних західних вузах інтенсивно розвивається цей новий формат он-лайн-навчання. Саме з цією формою навчання університети експериментують з середини 2000-х, оцифровуючи лекції, викладаючи фрагменти навчальних курсів, тести, різні тренажери [6]. Стаття є актуальною тому що подібна форма навчання ще не почала розвиватися в нашій країні. Виникнення та розвиток масових відкритих он-лайн курсів ставить під сумнів ефективність традиційної системи освіти. В нашій країні, не зважаючи на перехід до Болонської системи, досі підтримується та процвітає традиційна форма навчання, від якої дуже важко відмовитися. Масові відкриті он-лайн курси – явище, яке стрімко розви-

вається по всьому світу завдяки своїм перевагам та не зважаючи на недоліки. Так само як і Болонський процес, масові відкриті он-лайн курси незабаром стануть актуальними і в нашій країні.

Аналіз останніх публікацій. Питання впровадження масових відкритих он-лайн курсів у вищій школі стали предметом вивчення українських та зарубіжних науковців А.Е. Бебнева, К.Л. Бугайчука, О.Н. Олейникова, І.Ю. Травкіна, Н.В. Тихомірової та інших.

Мета статті: дослідити історію виникнення і принцип функціонування масових відкритих он-лайн курсів в різних країнах.

Об'єктом дослідження є проекти і курси масових відкритих он-лайн курсів, як успішний фундамент для початку відкритої освіти та університету майбутнього. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання: